УДК 371.13

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1\(6\)-384-394](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1(6)-384-394)

Шапаренко Христина Андріївна доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної і спеціальної освіти та історії, кафедра теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти та історії, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, тел.: (050) 301-76-69, <https://orcid.org/0000-0003-3616-2282>

Малацай Ірина Володимирівна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01601, тел.: (098) 558-85-67, <https://orcid.org/0000-0002-5094-1082>

Загороднюк Тетяна Станіславівна кандидат історичних наук, старший викладач, Підготовче відділення для громадян України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01601, тел.: (097) 997-19-43, <https://orcid.org/0000-0003-1060-8987>

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

Анотація. Рівень професіоналізму майбутнього викладача ЗВО залежить від сукупності факторів, до яких належать не лише якість та ефективність системи навчання, а і особистісна мотивація, цілеспрямованість та рівень індивідуалізації навчального процесу. Протягом останніх років система освіти зазнає значних трансформацій, а тому процес формування педагогічної майстерності значно залежить від тактики навчання, обраної здобувачем. Традиційні методи навчання майбутніх викладачів зазнають серйозної критики оскільки не відповідають ні соціальним запитам, ні вимогам суспільства, ні цілям самих здобувачів. Узагальнюючи актуальні тенденції, визначено, що важливість дослідження процесів формування педагогічної майстерності зумовлена зміною форм освіти, потребою у адаптації здобувачів до практики навчання, побудованої на основі збалансованого використання традиційних інструментів із неформальними, а також актуалізацією ролі педагогічної майстерності як фактору, який впливає на якість освіти і рівень компетентності майбутніх поколінь. Наукова стаття являє собою оригінальне дослідження особливостей формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО як фактору, який визначає не лише рівень особистісної конкурентоспроможності фахівця, а і якість освіти у державі загалом. Дослідження проблематики здійснювалось завдяки застосуванню методів

порівняння, абстракції, аналізу та узагальнення. У науковій роботі було детерміновано сутність педагогічної майстерності та процесу її формування, важливість категорії як фактору, який визначає рівень конкурентоспроможності майбутнього педагога, а також його здатність до раціонального вирішення професійних завдань. Авторами у науковій роботі було проаналізовано процес формування педагогічної майстерності в умовах виникнення нових форм освіти, а також значення категорії в контексті професійного розвитку. Визначено перспективи зростання педагогічної майстерності і компетентності майбутніх викладачів ЗВО України в умовах становлення систем дистанційного і неформального навчання.

Ключові слова: професійний ріст, педагогічна майстерність, сучасна педагогіка, система вищої освіти, професіоналізм, самодисципліна та самоосвіта, майбутня компетентність.

Shaparenko Khrystyna Andriivna Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Preschool, Department of Theory and Methods of Preschool Education, Special Education and History Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, lane Rustaveli, 7, Kharkiv, 61001, tel.: (050) 301-76-69, <https://orcid.org/0000-0003-3616-2282>

Malatsai Iryna Volodymyrivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of History of Central and Eastern Europe, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska St., 64/13, Kyiv, 01601, tel.: (098) 558-85-67, <https://orcid.org/0000-0002-5094-1082>

Zahorodniuk Tetiana Stanislavivna Candidate of Historical Sciences, senior teacher, Preparatory Department for Ukrainian citizens, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska St., 60, Kyiv, 01601, tel.: (097) 997-19-43, <https://orcid.org/0000-0003-1060-8987>

FORMATION OF PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF HEI

Abstract. The level of professionalism and competence of the future teachers in higher education will depend on a variety of factors. Such factors include not only the quality and effectiveness of higher education system but also the personal motivation and potential, focus, coherence and individualizing education plans. Changes in the educational system over the past few years have been unprecedented. In such circumstances, the organization of the educational process is a key subject in processes of professional growth and formation of pedagogical skills. The traditional teaching methods that are used higher education institutions in higher education system are often experienced a lot of considerable criticism for breeding inefficiency as well as failing to meet the goals set out by students and society. It is defined, that

the importance of research topic lies in the fact that there is a need to improvement the informal and the traditional tools of teaching potential teachers as well as the importance of promoting the role of pedagogical skills and professional growth as personal characteristics. The article is devoted to the analysis of the features of the formation of pedagogical skills potential education specialists of higher education establishments as personal characteristic that affects the level of a future competitive and competence educator and, moreover, the quality of national higher education system. Comparison, methods of abstraction, analysis and generalization are the research methods which were used in the article. In this science paper the essence of the pedagogical skills and the process of formation that professional quality, the importance of pedagogical skills as factor that affects the ability of potential education specialists to take on work tasks are determined. The process of formation of pedagogical skills in the context of the emergence of new forms of teaching and the growing importance of pedagogical skills as the professional characteristic are analyzed by authors. The prospects of improvement of the process of formation of pedagogical skills in terms of the actualization of the digital transformations and development of non-formal distance learning are described in this science paper.

Keywords: professional growth, pedagogical skills, modern pedagogy, higher education system, professionalism, self-discipline and self-education, future competence.

Постановка проблеми. Тенденції динамізації змін у національній системі освіти зумовлюють важкість пристосування студентів до навчального процесу. Сьогоднішнє суспільство вимагає високого рівня якості професійних знань і умінь від майбутніх викладачів, що зумовлює потребу у підвищенні рівня адаптивності особистості та її інтегрованості у навчальний процес. Якість освіти залишається ключовим критерієм привабливості майбутнього викладача, проте, окрім його професійного росту, важливим фактором конкурентоспроможності є виховання особистісних характеристик, тих як творчість, гуманізм, індивідуальні ділові якості, унікальний стиль роботи, а також майстерність. Особистісні риси є особливо важливими для викладача, оскільки в перспективі він приймає безпосередню участь у становленні і вихованні майбутніх фахівців. Таким чином, формування педагогічної майстерності в процесі підготовки майбутніх викладачів ЗВО передбачає першочергово роботу над вихованням його особистісних характеристик, і тільки другорядним чинником його професіоналізму є якість знань.

Традиційна система освіти динамічно змінюється, а тому перед суспільством постає нове завдання: як сформувати педагогічну майстерність майбутнього викладача ЗВО в умовах актуалізації неформальних інструментів навчання та становлення дистанційних технологій освіти. Відповідно, нагального вирішення вимагають два проблемні аспекти. По-перше, проблеми формування дієвої практики досягнення вершин педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО в умовах дистанціювання; по-друге, проблеми

формування високого рівня професійної компетентності і майстерності майбутнього викладача як системи необхідних компетенцій – компетенцій педагога-професіонала (носія певних профільних знань і умінь у сфері педагогіки), а також компетенцій психолога (носія знань у сфері виховання студентів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО є активно досліджуваною серед сучасних науковців. Такі дослідники, як Є. Барбіна [1], А. Коробченко, Т. Бельчева, М. Елькін [2], В. Ковальчук [3], І. Зязюн, Л. Загородня [4], Л. Кайдалова, Т. Вахрушева, О. Бартків, Ю. Єрмак, Ю. Попелешко та ін. зробили значні внески у розвиток категорії та теоретико-методологічного підґрунтя процесу формування окресленої якості. Так, Є. Барбіна досліджує феномен професійної майстерності як одного із чинників фахової та особистісної підготовки майбутнього викладача в системі неперервної освіти. Науковцем визначено, що інтегральним показником педагогічної майстерності і компетентності є ставлення викладача до професійної діяльності, а також стан розвитку тих компетенцій, які відповідно до суб'єктивного судження самого викладача, мають найбільший вплив на це ставлення. Є. Барбіна стверджує, що ключовою особистісною якістю, яка є індикатором сформованості професійної майстерності, є готовність здобувача знань до взяття відповідальності за якість і результати власної праці [1, с. 89-90]. А. Коробченко, М. Елькін досліджують організаційні аспекти формування професійних якостей майбутнього педагога. Науковцями визначено, що компетентність і майстерність не можуть бути закладені у характері особи як природні здібності, це саморозвинуті специфічні якості, які необхідні для ефективного вирішення майбутнім викладачем проблемних питань, що виникають як у професійній діяльності, так і у реальних життєвих ситуаціях. Відповідно, практика формування педагогічної майстерності вимагає інтеграції інструментів саморозвитку і самодисципліни, особливих способів мислення та життєвих навичок здобувача знань [2, с. 211]. В. Ковальчук аналізує трансформації системи професійно-технічної освіти в Україні та визначає вплив актуальних змін на процеси формування якісно нового типу викладачів ЗВО – педагогів, які органічно поєднують функції викладача та майстра виробничого навчання. В роботах дослідника визначено, що процес розвитку педагогічної майстерності як особистісної якості характеру майбутніх викладачів передбачає декілька етапів – діагностика, мотивація, проєктування індивідуальної траєкторії розвитку педагогічної майстерності, реалізація, корекція та рефлексія. Індикатором майстерності педагога є самовизнання особистістю власного професіоналізму, зокрема «усвідомлення механізмів успішності своєї праці, а також себе як специфічного «інструмента» роботи з людиною» [3, с. 25]. Л. Загородня аналізує актуальні педагогічні технології, що набули широкого вжитку в Україні в процесах підготовки педагогів та формування їх професійної майстерності. Визначено,

що в процесах навчання майбутніх викладачів ЗВО важливим аспектом є максимально ефективно використання потенціалу педагогічних технологій; відповідно, рівень професійної майстерності майбутнього викладача залежить як від внутрішньої вмотивованості здобувача знань, так і від тактики його підготовки [4].

Праці окреслених дослідників всебічно розкривають теоретичні та методологічні аспекти формування педагогічної майстерності в умовах традиційної освіти. Проте, науковцями недостатньо висвітлено особливості формування педагогічної майстерності і професійних компетенцій в умовах освітніх трансформацій, цифровізації освіти і розвитку новітніх концепцій навчання. Сучасна освіта побудована на основі інноваційних технологій, дистанційних методик, а також електронних інструментів комунікації учасників навчального процесу, а тому це у сукупності вимагає від викладача розвитку додаткових компетенцій, вдосконалення рівня цифрової грамотності як показника педагогічної майстерності, що робить тему недостатньо вивченою.

Мета – аналіз процесу формування педагогічної майстерності як фактору, який визначає рівень особистісної конкурентоспроможності майбутніх викладачів ЗВО. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження було сформовано та вирішено важливі наукові та практичні завдання, зокрема:

- проаналізувати сутність категорії «педагогічна майстерність» та процесу її формування у майбутніх викладачів ЗВО;
- дослідити діяльнісний та особистісний аспекти педагогічної майстерності викладачів ЗВО, проблеми, що перешкоджають процесам формування високої професійної майстерності педагогів в Україні;
- визначити особливості формування педагогічної майстерності в умовах розвитку неформальних технологій навчання і динамічної цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Процес формування педагогічної майстерності в межах навчального процесу як діяльність, спрямована на розвиток особистісної якості здобувача знань, передбачає реалізацію мультикомпонентної стратегії, результативність якої залежить не лише від тактики дій, запропонованої національною системою освіти, а і від сукупності факторів зовнішнього і внутрішнього характеру. Беззаперечно, рушійними є саме внутрішні чинники – цілеспрямованість, орієнтація на результат, вмотивованість особистості тощо. Проте, зовнішні детермінанти впливають як на сам результат формування педагогічної майстерності і компетентностей майбутнього викладача, так і на поточну тактику досягнення цього результату. Так, у Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років визначено, що виховання студентів педагогічних спеціальностей повинно здійснюватись в умовах «академічного середовища з системою формалізованих і неформалізованих цінностей і культури, орієнтованих на якісно інший професійний етнос у вищій школі» [5]. Таке твердження є

свідченням відсутності досконалих умов, оптимальних для розвитку майбутніх професійних педагогів ЗВО.

Відповідно, враховуючи сучасні трансформації, процес формування педагогічної майстерності – це стратегія виховання майбутніх поколінь педагогів, що ґрунтується на об'єктивних бажаннях держави та здобувачів освіти бути учасниками навчального процесу, який являтиме собою «сукупність принципово нових моделей підвищення професійної кваліфікації майбутніх викладачів та розвитку особистісних якостей, ґрунтованих на поліваріантних схемах організації і змісту навчання, фокусі на здійсненні у включених формах і просування кращих освітніх практик». Виміром результативності навчальних технологій є як професіоналізм, так і майстерність майбутнього педагога ЗВО.

Якщо процес формування педагогічної майстерності – це стратегія діяльності суб'єктів навчального процесу, то сама категорія «педагогічна майстерність» – це результат роботи, ціль діяльності, особистісна риса викладача та одна із компонентів його професійної компетентності і спроможності роботи із студентами у майбутньому. Педагогічну майстерність, комплексну рису характеру особистості, було детерміновано ще І. Зязюном як «комплекс властивостей індивіда, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [6, с. 30]. На наш погляд, сутність досліджуваної категорії залишається сталою, проте в умовах трансформацій і інтенсифікації змін у освітньому просторі педагогічна майстерність і професіоналізм стають більш гнучкими якостями. Майстерність як особистісна риса, вказує на два досягнення майбутнього педагога:

– по-перше, це навчальні успіхи майбутнього педагога. Їх досягнення відбувається на основі детального опрацювання досвіду педагогів-попередників та характеризується здатністю особистості до розробки майбутньої індивідуальної стратегії і тактики реалізації педагогічних дій, які вже будуть досконалими, оскільки сам здобувач знань усвідомлює, який результат він прагне отримати в ході професійної діяльності; показником майстерності є сформованість авторського «почерку»;

– по-друге, це успіхи у самоідентифікації, саморозвитку і самодисципліні як факторів особистісного росту. Індикатором правильності вибору траєкторії досягнення особистісного росту майбутнього викладача ЗВО є формування не лише професійних знань і умінь, а і індивідуальних якостей, педагогічної техніки і педагогічної культури на основі стійкої педагогічної спрямованості та постійного самовдосконалення, що забезпечує розв'язання майбутнім викладачем педагогічних завдань на рівні «майстра» [7, с. 127].

Відповідно, формування педагогічної майстерності передбачає два аспекти – розвиток діяльнісної складової та особистісної складової (Рис. 1):

Діяльнісна складова педагогічної майстерності	1) формування готовності до новаторства і творчості; 2) дослідження аспектів морально-етичної діяльності викладача ЗВО; 3) вивчення педагогічних технологій і технік навчання; 4) розвиток педагогічного мислення; 5) опрацювання педагогічного досвіду; 6) формування аспектів професійно-педагогічної компетентності.
Особистісна складова педагогічної майстерності	1) формування готовності майбутнього викладача ЗВО до самовіддачі та самореалізації; 2) формування особистісної професійної позиції; 3) формування особистісного індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності; 4) вивчення основ загальної педагогічної культури і етики; 5) досягнення особистісної зрілості, що визначає готовність індивіда не лише навчатись, а і навчати; 6) вивчення особистісного потенціалу та формування тактики його застосування в контексті майбутньої професійної діяльності.

Рис. 1. Діяльнісна та особистісна складові як основні аспекти формування педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО

Джерело: складено авторами за даними джерел [8, с. 260; 9, с. 25].

Основою для формування педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО все ж таки є базис, закладений в умовах соціалізації, тобто в ході становлення особистості не як професіонала, а як учасника соціальних відносин. Основними суб'єктами, що чинять вплив на процеси соціалізації і гуманізації є довузівські навчальні заклади та сім'я як окремий інститут. Якщо сім'ю можна детермінувати як відокремлену систему, яка побудована на основі унікальних, обраних самими учасниками цієї структури методів організації взаємодії, то процеси довузівського виховання особистості як майбутнього професіонала є більш формалізованими. Так, закладення базису для формування професійної майстерності в умовах довузівського виховання передбачає [1, с. 86]:

— роботу над усвідомленням старшокласниками соціальної та індивідуальної значущості професії педагога;

— формування відповідального ставлення до вибору майбутнього виду діяльності;

— набуття певних психолого-педагогічних знань, умінь, навичок;

— формування коректних уявлень про самого себе, особистісний потенціал, усвідомлення ступеня розвитку в собі якостей, що необхідні для успішної майбутньої професійної діяльності, особистісних відмінностей, унікальних рис, здібностей і можливостей працювати у певній сфері трудової діяльності.

Основною проблемою стратегії виховання педагогічної майстерності майбутніх викладачів є низька узгодженість потреб як чинників, які зумовлюють процеси підготовки фахівців, та результатів як наслідків навчального процесу. Існування значних дисбалансів між запитами українського суспільства на висококваліфікованих педагогічних працівників та реальним станом вітчизняної педагогічної освіти, результатами діяльності ЗВО не лише обмежують можливості здобувачів знань до прийняття участі у реалізації освітніх реформ, а і знижують їх прагнення до самореалізації. Саме

такі тенденції актуалізують процеси стрімкого занепаду ефективності стратегії і тактики формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО в Україні. Відповідно, готовність до новаторської діяльності та прагнення до участі у реалізації змін лише підкреслюють мультикомпонентність педагогічної майстерності як особистісної риси. В умовах сьогодення недостатньо бути професіоналом-педагогом, необхідно бути педагогом, психологом і вихователем, який має потенціал:

- по-перше, для професійного навчання, самонавчання і самодисципліни, професійного росту і підвищення рівня власної майстерності;
- по-друге, для генерування сучасних ідей і поглядів щодо того, як організувати педагогічну діяльність, щоб вона була результативною, зокрема відповідала вимогам суспільства, студентів і соціальній зорієнтованості держави.

Проблематика формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО в Україні не обмежується лише низькою відповідністю рівня компетенцій, прагнень та вмінь педагогів соціальним запитам. Серед не менш значущих проблем існують інші. В контексті вибору Україною євроінтеграційного вектору розвитку ці проблеми доцільно опрацьовувати та усувати задля спрощення інтеграційних процесів. Важливим є звернення до досліджень Європейської Комісії. Вони містять інформацію про існування руйнівних перешкод, які значно заважають як інтеграції, так і розвитку концепціям формування педагогічної майстерності в умовах сьогодення, а саме:

- фрагментованість відповідальності різних інституцій за різні етапи становлення і професійного розвитку педагога, проблеми поєднання в єдиній програмі підготовки опанування обраною предметною спеціальністю з аспектами викладання та міждисциплінарних зв'язків;
- недостатню обізнаність з необхідністю і методами дослідницької діяльності на рівні свого робочого місця;
- недостатню розвиненість системи розподілу специфічних ролей між членами педагогічного колективу [10].

Відносно новим аспектом педагогічної майстерності майбутнього викладача ЗВО є цифрові навички, грамотність та діджитал-компетентність фахівця. Вона включає такі складові (Рис. 2)

Рис. 2. Діджитал-компетентність майбутнього викладача ЗВО як сучасна вимога інформатизованого суспільства
Джерело: складено авторами за даними джерела [11].

Таким чином, для підвищення ефективності процесу формування педагогічної майстерності та професійної компетентності сучасного педагога важливим є розширення можливостей використання різних форм і методів навчання майбутніх фахівців, збереження різноманіття інструментів виховання особистості як різностороннього суб'єкта навчального процесу, розвиток новітніх технологій підготовки майбутніх спеціалістів на основі максимізації ефективності використання як особистісного потенціалу, так і потенціалу, яким володіє освітня система держави.

Висновки. В ході дослідження було визначено, що процеси формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ЗВО змінюються під тиском трансформацій національного освітнього середовища. Відповідно, сучасний педагог має володіти не лише базовими професійними знаннями та навичками, а і прагнути до розвитку особистісних якостей, які можуть бути сформовані у характері майбутнього викладача або в ході навчального процесу, або в межах процесів самовиховання і саморозвитку. Таким чином, тактика формування педагогічної майстерності та компетентності майбутнього фахівця є актуальною для вивчення з метою перманентного вдосконалення стратегій досягнення бажаного результату учасниками навчального процесу. Важливість подальших досліджень проблематики пов'язана із необхідністю підвищення ефективності освітніх процесів, які є впливовими не лише з погляду особистісного росту майбутніх викладачів, а і в контексті залежності рівня якості освіти майбутніх поколінь від рівня майстерності педагога.

Література:

1. Барбіна Є. С. Цілісний процес формування професійної майстерності майбутнього вчителя у системі неперервної освіти. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2019. Вип. 88. С. 84–91. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2019-88-14
2. Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій: монографія / Коробченко А., Окса М., Елькін М., Бельчева Т., Єрмак Ю. та ін.; за заг ред. А. Коробченко. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2019. 246 с.
3. Ковальчук В. І. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах закладу вищої освіти. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Глухів, 2 квітня 2021). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2021. С. 24–26.
4. Загородня Л. П., Рожнова В. М. Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів під час вивчення загальної педагогіки засобами педагогічних технологій. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2019. Вип. 4. С. 186–191. DOI: 10.31651/2524-2660-2019-4-186-191
5. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. Available at: https://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf (дата звернення 14.01.2022).
6. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. Київ: Вища школа, 1997. 349 с.
7. Красницька О. В. Педагогічна майстерність – шлях до реалізації індивідуального потенціалу викладача вищої військової школи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2020. №1 (94). С. 122–133.

8. Теличко Н., Дядченко О. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземної мови. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. Вип. 4 (108). С. 256–265.
9. Бартків О. С., Смалько О. В. Формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». Вип. 1 (48). С. 24–28.
10. Концепція розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 14.01.2022).
11. Білик Н. І., Пилипенко В. В., Шостя С. П. Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників у системі післядипломної освіти. Імідж сучасного педагога. 2020. №6 (195). С. 15–20. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-15-20](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-15-20)

References:

1. Barbina, Je. S. (2019). Holistic process of formation of professional mastery of the future teacher in the system of continuous education [A holistic process of forming the professional skills of future teachers in the system of continuing education]. *Zbirnyk naukovykh prac' «Pedagogichni nauky» - Collection of scientific works "Pedagogical Sciences"*, 88, 84–91. DOI: 10.32999/ksu2413-1865/2019-88-14 [in Ukrainian].
2. Korobchenko, A. (Ed.) (2019). *Pidgotovka majbutnih fahivciv pedagogichnoi' osvity v umovah osvitnih transformacij [Training of future specialists in pedagogical education in the conditions of educational transformations]*. Melitopol': Vydavnychyj budynok Melitopol's'koi' mis'koi' drukarni [in Ukrainian].
3. Koval'chuk, V. I. (2021). Development of pedagogical skills of future teachers of vocational training in a higher education institution [Rozvytok pedagogichnoi' majsternosti majbutn'ogo pedagoga v umovah osvitnih transformacij].: zb. mat. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 24–26). Gluhiv: Gluhiv's'kyj NPU im. O. Dovzhenka [in Ukrainian].
4. Zagorodnja, L. P., Rozhnova, V. M. (2019). Development of aesthetic competence of future educators during the study of general pedagogy by means of pedagogical technologies [Development of aesthetic competence of future educators during the study of general pedagogy by means of pedagogical technologies]. *Visnyk Cherkas'kogo nacional'nogo universytetu imeni Bogdana Hmel'nyc'kogo. Serija «Pedagogichni nauky - Bulletin of Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Series "Pedagogical Sciences"*, 4, 186–191. DOI: 10.31651/2524-2660-2019-4-186-191 [in Ukrainian].
5. Proekt Konceptii' rozvytku osvity Ukraïny na period 2015–2025 rokiv [Draft Concept of Education Development of Ukraine for the period 2015-2025]. *tnpu.edu.ua* . Retrived from https://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncept.pdf (Accessed 14 January 2022) [in Ukrainian].
6. Zyaziun, I.A. (Ed.) (1997). *Pedagoghichna majsternistj: pidruchnyk [Pedagogical skills: textbook]*. Kyiv: Vyshha shkola [in Ukrainian].
7. Krasnyc'ka, O. V. (2020). “Pedagogical skill is a road to realization of individual potential of a lecturer of a higher military school” [Pedagogical skills - a way to realize the individual potential of a teacher of higher military school]. *Duhovnist' osobystosti: metodologija, teorija i praktyka - Spirituality of personality: methodology, theory and practice*, 1 (94), 122–133 [in Ukrainian].
8. Telychko, N., Djadchenko, O. (2021). Forming pedagogical mastery of a future foreign language teacher [Formation of the foundations of pedagogical skills of future teachers]. *Pedagogichni nauky: teorija, istorija, innovacijni tehnologii - Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 4 (108), 256–265 [in Ukrainian].
9. Bartkiv, O. S., Smal'ko, O. V. (2021) [Formation of fundamentals of pedagogical skills of future teachers [Formation of the foundations of pedagogical skills of future teachers]. *Naukovyj*

visnyk Uzhgorods'kogo universytetu. Serija: "Pedagogika. Social'na robota" - Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: "Pedagogy. Social work, 1 (48), 24–28 [in Ukrainian].

10. Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukraïn "Konceptcija rozvitku pedagogichnoï osviti" [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "The Concept of development of pedagogical education"]. (n.d.). *mon.gov.ua* Retrived from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (Accessed 14 January 2022) [in Ukrainian].

11. Bilyk, N. I., Pylypenko, V. V., Shostja, S. P. (2020). The digital competence development in pedagogical staff in the system of postgraduate education [Development of digital competence of teachers in the system of postgraduate education]. *Imidzh suchasnogo pedagoga - The image of a modern teacher*, 6 (195), 15–20. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-15-20](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-15-20) [in Ukrainian].